

Коцур Л. Внутрішній туризм як ефективний інструмент об'єднання української нації / Наукові записки з укр. іст.: Зб. наук. статей. - Переяслав-Хм. (Київ. обл.) : Домбровська Я.М., 2016. – Вип. 40 – С. 182-187.

УДК

Леся Коцур

(Переяслав-Хмельницький)

ВНУТРІШНІЙ ТУРИЗМ ЯК ЕФЕКТИВНИЙ ІНСТРУМЕНТ ОБ'ЄДНАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІЇ

Проаналізовано особливості внутрішньодержавного туризму як однієї з найперспективніших галузей у розбудові економіки та культури незалежної України. Визначено потенційні можливості внутрішньодержавного туризму у подоланні цивілізаційного розколу України, зокрема використання його як об'єднуючого чинника українського суспільства.

Ключові слова: *Україна, історичний досвід, внутрішній туризм, цивілізаційний розкол, об'єднуючий фактор, туристична політика.*

DOMESTIC TOURISM AS AN EFFECTIVE TOOL ASSOCIATION UKRAINIAN NATION

The features of domestic tourism as one of the most promising sectors in the development of economy and culture of independent Ukraine. Determined the potential of domestic tourism in overcoming civilizational split of Ukraine, including its use as a unifying factor in Ukrainian society.

Key words: *Ukraine, historical experience, domestic tourism, civilizational split unifying factor, tourism policy.*

Актуальність. Проголошення Україною незалежності у 1991 р. започаткувало новий етап державотворчих процесів, покликаних створити потужну європейську країну на основі титульної української нації. Реалізація цієї мети мала виходити з політичної волі вищого керівництва держави та розробки державної стратегії на основі національної ідеології, економічних можливостей, наявного суспільного ресурсу, його інтелектуальної бази, культури (історична пам'ять, мова, релігія, традиції, туризм) тощо. Проте внаслідок непослідовної державної політики належним чином реалізувати ці наміри не вдалося, а фактом залишається глибокий цивілізаційний розкол українського суспільства, яке потребує якнайшвидшого об'єднання в єдине ціле. Важливу роль у цьому напрямку відіграє саме культура сфера. Вона відбиває культурне розмаїття різних регіонів України, які лише посилюють цей розкол. Сьогодні одним із перспективних напрямків, який може виконати роль об'єднуючого чинника українського народу є – ефективна державна туристична політика, особливо у галузі, внутрішнього туризму. Внутрішній туризм – подорожі в межах території України громадян України та осіб, які постійно проживають на її території [4, с. 67].

До проблеми внутрішнього туризму як перспективного напрямку економічного розвитку України сьогодні апелюють низка науковців, державних діячів, журналістів, громадських активістів, туроператорів, які наголошують на доцільності розвитку туризму. Зокрема, на думку А. Гаврилюк «стратегічну місію туризму як цінності має визнати все суспільство і формувати культуру внутрішніх подорожей країною. Тоді туризм в Україні стане галуззю національної гордості, яка зможе притягувати світ до себе» [3]. Окрім того, питання внутрішнього туризму у своїх дослідженнях піднімають Антонюк Н., Галасюк С., Назарова В., Посохов І., Тищенко О. та ін. Проте більшість із науковців не розглядають внутрішній туризм з точки зору національних інтересів, зокрема як об'єднуючого фактора українського народу.

В Україні туристична галузь та підходи при формуванні туристичної політики, пов'язані переважно з метою забезпечення комфортного дозвілля та суто економічною сферою діяльності: матеріальними прибутками та благами. Окрім того, більшість туристичної галузі спрямована на виїзний туризм. У залежності від рівня, на якому вона визначається і реалізується, розрізняють: державну туристичну політику, регіональну і туристичну політику окремих підприємств, які займаються туризмом [5]. Водночас під час розробки стратегії політики туризму, особливо внутрішньодержавного, практично відсутніми є ідеологічна, духовна та національно-патріотична складові, як об'єднавчі чинники формування й зміцнення держави. Для забезпечення національних інтересів існуючий напрям внутрішньодержавного туризму є не достатньо ефективним.

Туристична галузь має багатий історичний досвід реалізації внутрішньодержавного туризму як об'єднуючого фактора народів у зарубіжних країнах. Так, сьогодні однією з країн лідерів у розвитку туризму є Німеччина, досвід, якої сягає попередніх століть. Характерно, що на початковому етапі туризм у Німеччині виконував роль об'єднуючого чинника німецького народу. Зокрема, вже на початку XIX ст. були зроблені перші кроки у цьому напрямку, активно розвивалася транспортна інфраструктура. Як зазначається у німецьких джерелах: «Коли стало легше подорожувати, німці стали контактувати один з одним, бачити єдність в інших чинниках окрім мови. Брати Грімм, які склали великий словник відомий як Грімм, також склали збірник народних казок та байок, в якому підкреслені паралелі оповідання між різними регіонами» [2]. «Карл Бедекер описав путівники по різних містах і регіонах центральної Європи, зазначивши місця для ночівлі, місця для відвідування, і коротку історію замків, битв, знаменитих будівель, і відомих людей. Його керівництва також вказували відстані, дороги, яких краще уникати, і туристські стежки якими варто пройти» [17]. «Слова А.-Г. Гофмана фон Фаллерслебена виразили не тільки мовну єдність німецького народу, але і географічну єдність. В пісні Deutschland, Deutschland über Alles,

яку офіційно називають *Das Lied der Deutschen*, він закликав суверенів німецьких держав визнати об'єднаних властивості німецького народу[18]. Ця та інші патріотичні пісні, такі як *Die Wacht am Rhein* (Варта на Рейні) Макса Шнекенбургера почали звертати увагу на географічний простір, не обмежуючи «німецькість» спільною мовою. Шнекенбургер написав Варту на Рейні навмисно у відповідь на твердження, що через Рейн проходить «природний» східний кордон Франції. У приспіві, Вітчизна наша, Вітчизна наша, відпочинь / Пильнує варта на Рейні а також інші патріотичні вірші, як *Das Rheinlied* Ніколауса Беккера (Пісня Рейн) закликали німців захищати землі своєї батьківщини. У 1807 році Олександр фон Гумбольдт стверджував, що місцевість впливає на характер нації, пов'язавши територію з народом. Паралельно з цією ідеєю, з'явилися рухи для збереження старих фортець та історичних місцевостей, особливо зосереджені в області Рейну, місці багатьох зіткнень з Францією та Іспанією» [19]. Туризм як культурна галузь у Німеччині був розвинутий О. фон Бісмарком, який об'єднуючи німецькі землі прекрасно розумів, що розмаїття культур різних регіонів негативно позначиться на процесі державотворення. Тому він намагався об'єднати Німеччину й культурно з цією метою було запроваджено відпустки, вдосконалено транспортні шляхи, особливо водні та залізничні, знижено тарифи на пересування країною з туристичною метою [13]. У подальшому до цієї тактики вдавалося більшість політичних лідерів Німеччини. В результаті чого у німців виробився системний підхід до розвитку й реалізації туризму [9].

Туризм здійснює неабиякий соціально-культурний вплив на населення. Зокрема, слід відмітити обмін культурною інформацією. Інтерес туристів до культурної спадщини країни може викликати у відповідь почуття гордості у місцевих мешканців, стимулюючи їх зберігати свої національні традиції, ремесла [14]. Про що яскраво свідчить наведений приклад з історії Німеччини.

Нині в Україні туристично привабливим вважається те місце, в якому є три складові: історичні об'єкти, розвинена інфраструктура та регіональна «родзинка». Головною проблемою української туристичної галузі є неналежна якість послуг, відсутність чіткого контролю, недостатня популяризація внутрішнього українського туристичного відпочинку на державному рівні. Зокрема, практично відсутні туристичні інформаційні центри по всій країні [1].

На сьогодні, основними зонами відпочинку українців взимку є Карпатський регіон, влітку – узбережжя морів. Західний регіон країни наразі розвивається потужніше, оскільки відбувається активна забудова зон відпочинку. Водночас внутрішній туризм більше розрахований на бюджетну категорію туристів, а не заможну [6]. Туроператорам вигідніше працювати на виїзний туризм. Бо коли туроператори продають путівки за кордон, то не сплачують податок на додану вартість. А фірми, що займаються внутрішнім туризмом, організовують поїздки Україною, досі сплачують ПДВ на загальних умовах, що негативно відображається на сфері внутрішнього туризму [15].

Характерно, що на державному рівні докладається не достатньо зусиль для розвитку туризму в Україні. Так, новий проект розпорядження «Про схвалення Стратегії розвитку туризму і курортів на 2016-2020 роки» передбачає гармонізацію національних стандартів у сфері туризму з міжнародними та європейськими стандартами, що сприятиме покращенню якості національного туристичного продукту та обслуговування споживачів туристичних послуг [10, с. 5]. Водночас національні стандарти опікуються здебільшого питаннями надання якісних матеріально-технічних послуг і абсолютно позбавлені гуманітарної та ідеологічної складової, яка б відповідала інтересам українського народу [4, с. 121-135]. За окремими напрямками представленими у проекті розпорядження («Розвиток людських ресурсів», «Маркетингова політика просування туризму України») привертають увагу такі положення як: «впровадження народної дипломатії,

як інструменту залучення населення до популяризації туризму в Україні», «інформаційний супровід реалізації державної політики у сфері туризму», «презентація туристичного потенціалу України на національних та міжнародних виставково-ярмаркових заходах, конференціях, форумах тощо», «створення Національної туристичної організації» [10, с. 5-7]. Проте жодним чином мова не йде про те, яку роль повинен виконувати туризм по відношенню до гармонізації міжнаціональних відносин в державі; відсутніми є також механізми створення соціальних програм культурного взаємо відвідування громадянами різних регіонів з метою подолання стереотипів, нав'язаних ззовні тощо. Як свідчать фахівці, більшість мешканців Львова практично нічого не знають про туристичні можливості Полтави, Черкащини чи Миколаївщини. Не більше обізнані мешканці східних регіонів України про потенціал медичних курортів Трускавця, Моршина і про яскраву культуру Закарпаття й Буковини. Розвиток внутрішнього туризму у ситуації, що склалася, може стати не лише тактичним ходом у перехопленні виїзного потоку та його переорієнтації на інші регіони України, а й зіграти об'єднуючу роль для української нації [16].

Недостатньо гуманітарні засади внутрішнього туризму відображені й в українському законодавстві. Зокрема, у статтях 10, 11, 12, 28 Закону «Про туризм» проголошується лише окремі положення про «поширення соціальної реклами в галузі туризму та забезпечення реалізації державної політики в галузі туризму», «розробка регіональних програм розвитку туризму з метою патріотичного виховання населення, популяризації туризму і сприяння його розвитку» [11]. Але навіть ці положення можна використати задля функціонування туризму як об'єднуючого чинника на патріотичній основі. Так, 13 липня 2016 р. внаслідок парламентських слухань на тему: «Розвиток туристичної індустрії як інструмент економічного розвитку та інвестиційної привабливості України» було подано рекомендації опрацювати питання щодо обміну соціальною рекламою у сфері туризму між туристичними регіонами і містами [12].

Нажаль, туристична галузь часто нехтує національними інтересами відображеними у Конституції України задля задоволення власних меркантильних інтересів. Так, досить суперечливою є мовна політика більшості українських туроператорів, які майже всю галузь туризму обслуговують здебільшого іноземною мовою – російською, надаючи їй перевагу над державною українською мовою, утискаючи таким чином права україномовного населення [8, 21, 7, 20].

Отже, політика внутрішнього туризму в Україні має виконувати ряд завдань, серед яких особливе місце має посідати функція об'єднання української нації. Задля цього необхідно розробити ефективну стратегію розвитку національного туризму, яка включатиме в себе такі принципи для держави чинники як ефективність туристичних товарів і послуг; перевага використання державної – української мови в обслуговуванні клієнтів; національно-патріотичне виховання на основі культурно-історичної спадщини та традицій різних регіонів. Особливу роль мають відігравати саме традиції українського народу, які є відмінними у кожному з регіонів України. Більше того, у наслідок ефективного внутрішнього туризму в населення має формуватися глибока повага до історичного минулого та культури кожного з цих регіонів задля подолання міжнаціональної напруги, яка спостерігається на сьогодні в українському суспільстві. Водночас, якщо цю проблему не реалізувати на загальнодержавному рівні за чіткого керівництва вищих органів влади, марно сподіватися на успіх.

ЛІТЕРАТУРА

1. Антонюк Н. Державна політика України у сфері туризму: досвід і проблеми реалізації / [Електронний ресурс] – Наталія Антонюк, Юрій Занько. – Режим доступу: http://tourlib.net/statti_ukr/antonjuk.htm (26.09.2016).
2. Вони простежили історію німецької мови та об'єднали різні гілки в її розвитку / The Brothers Grimm online. Joint Publications / [Електронний

- ресурс] – Режим доступу: <http://www.pitt.edu/~dash/grimm.html#jointpublications> (27.09.2016).
3. Гаврилюк А. Вітчизняний туризм: треба об'єднати зусилля / [Електронний ресурс] – Алла Гаврилюк, к. н. з державного управління. – Режим доступу: <http://m.day.kyiv.ua/uk/article/den-ukrayiny/vitchyznyanyy-turyzm-treba-obyednaty-zusylyya> (27.09.2016).
4. Галасюк С.С. Стандартизація, сертифікація туристичних послуг та ліцензування туристичної діяльності : навчальний посібник / С. С. Галасюк. – Одеса : Астропринт, 2011. – 234 с. / [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://dspace.oneu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/2288/1/%D0%A1%D1%82%D0%B0%D0%BD%D0%B4%D0D1%96.pdf> (27.09.2016).
5. Державна туристична політика України / [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://buklib.net/books/31098/> (26.09.2016).
6. Назарова В. Відпочинок 2014: українці переорієнтовуються на внутрішній туризм / [Електронний ресурс] – Віталіна Назарова. – Режим доступу: http://www.ukrinform.ua/rubric-other_news/1682212-vidpochinok_2014_ukraiintsi_pereorie_ntovuyutsya_na_vnutrishniy_turizm_1952970.html (26.09.2016).
7. Отпуск / [Електронний ресурс] – Туристична агенція. – Режим доступу: <http://www.otpusk.com/> (27.09.2016).
8. «Покупон» / [Електронний ресурс] – Туристична агенція. – Режим доступу: <https://pokupon.ua/kiev> (27.09.2016).
9. Посохов І.С. Розвиток індустрії туризму Німеччини: досвід для України / [Електронний ресурс] – І.С. Посохов, Е.В. Артем'єв. – Режим доступу: file:///C:/Users/US/Downloads/VKhMv_2013_1086_2_36.pdf (26.09.2016).
10. «Про схвалення Стратегії розвитку туризму і курортів на 2016–2020 роки» / Розпорядження. Проект, Кабінет Міністрів України / [Електронний ресурс] – Режим доступу:

<https://www.knteu.kiev.ua/file/NjY4NQ==/e1227acdf34bb4a1da39d384139b9d7a.pdf> (27.09.2016).

11. «Про туризм» / Верховна Рада України; Закон від 15.09.1995 № 324/95-ВР / [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/324/95-%D0%B2%D1%80/page> (27.09.2016).

12. Рекомендації парламентських слухань на тему: «Розвиток туристичної індустрії як інструмент економічного розвитку та інвестиційної привабливості України» / [Електронний ресурс] – м. Київ 13 липня 2016 року № 1460-VIII. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1460-19> (27.09.2016).

13. Розвиток туризму в Німеччині / [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://uareferat.com/%D0%A0%D0%BE%D0%B7%D0%B2%D0%B8%D1%82%D0%BED1%96> (27.09.2016).

14. Тищенко О.М. Туризм як національний пріоритет / [Електронний ресурс] – О.М. Тищенко.– Режим доступу: http://www.vuzlib.su/articles/529-%D0%BD%D0%BA%D0%BE_%D0%9E_%D0%9C/23.html (27.09.2016).

15. Туризм по Україні / [Електронний ресурс] – Світлана Слабінська. – Режим доступу: http://www.consumerinfo.org.ua/must_know/quality/581/7474/ (27.09.2016).

16. Туристична галузь України: руїна чи низький старт? / [Електронний ресурс] – Степан Романюк, віце-президент Туристичної асоціації України. – Режим доступу: http://novosti-turbiznesa.info/article/turistichna_galuz_ukraini_ruina_chi_nizkij_start.html (27.09.2016).

17. Hans Lulfing, Baedeker, Karl, Neue Deutsche Biographie (NDB). Band 1, Duncker & Humblot, Berlin 1953, С. 516 f.

18. Peter Rümkorf, Heinz Ludwig Arnold, Das Lied der Deutschen Göttingen: Wallstein, 2001, ISBN 3-89244-463-3, сс. 11-14 / [Електронний ресурс] –

Режим доступу: <https://katalog.ub.uni-leipzig.de/Record/0002560533>
(27.09.2016).

19. Raymond Dominick III, The Environmental Movement in Germany, Bloomington, University of Indiana, 1992, сс. 3-41 / [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.bookdepository.com/Environmental-Movement-Germany-Raymond-H-Dominick/9780253318190> (27.09.2016).

20. Skidochnik / [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://skidochnik.com.ua/ru/kyiv/razdel/tury-po-ukraine> (27.09.2016).

21. Strike tour / [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://striketour.com.ua/index.php?id=5> (27.09.2016).

Відомості про автора: кандидат історичних наук, старший викладач кафедри політології ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький ДПУ імені Григорія Сковороди»; електронна адреса: dombrovska_ne@ukr.net